

ва на прикладі атрибуції палеотипа, а саме – твору асирійського лікаря Юханні ібн Масаваїха, опублікованого у 1508 р. Доповідачка наголосила, що така атрибуція можлива при роботі з масивом продукції певної друкарні, в результаті якої накопичується значний обсяг даних про елементи оздоблення, їх стиль, шрифти, манеру організації текстів. Ю. К. Рудакова наочно довела приналежність названого видання венеціанській друкарні де Грегори та зробила висновок про важливість залучення комплексу історико-книгознавчих даних для досягнення точнішого результату при проведенні атрибуції стародруків.

Завідувачка відділу Національної історичної бібліотеки України **С. М. Смирнова** висвітлила методику пошуку примірників з книжкового зібрання Павла Платоновича Потоцького у фонді Національної історичної бібліотеки України за їх власницькими ознаками. Вона ознайомила учасників секційного засідання з біографією П. П. Потоцького, охарактеризувала його історичне зібрання, яке з 1927 р. зберігалось у 6-му корпусі Всеукраїнського музейного містечка на території Києво-Печерської лаври. Ідентифікації примірників з його бібліотеки сприяють провенієнції на книгах, продемонстровані доповідачкою в цифровій презентації: власницькі написи, вензель, екслібриси, суперекслібриси, помітки. Відзначалося, що наразі знайдено і опрацьовано 152 примірники, з яких – 26 рідкісних.

Атрибуції видань творів композиторів-однофамільців приділила увагу молодший науковий співробітник НБУВ **О. А. Цибульська**. У своєму виступі вона зосередилася на складнощах бібліографування та особливостях ідентифікації авторів-композиторів інших осіб на прикладі музикантів Штраусів. Доповідачка ретельно охарактеризувала визначені нею можливі помилки встановлення конкретної персони, а також подала назви і електронні адреси авторитетних музикознавчих джерел для перевірки авторства певних музичних творів.

Спіраючись на дослідження істориків української діаспори Канади та інших учених, на аналіз численних опублікованих спогадів переселенців до цієї країни, старший науковий співробітник НБУВ, кандидат історичних наук **Н. Г. Солонська** розповіла про бібліотеки канадсько-українського середовища, що створювалися впродовж чотирьох хвиль еміграції українців до Канади. Доповідачка запропонувала типологію цих бібліотек, окреслила їх історичну місію.

Низка доповідей була присвячена рідкісним виданням у фондах державних установ, що власне теж пов'язано з їхньою атрибуцією. Так, про виявлені під час рекаталогізації фонду два унікальні примірники видань віденського першодрукаря нотних видань К. Торричелла доповів молодший науковий співробітник НБУВ **О. В. Москалець**. Інформації про інші примірники цих видань у бібліотеках світу не виявлено, і це може означати, що ці музичні твори не досліджувалися музикознавцями і, ймовірно, не виконувалися упродовж 230 років. Загалом знайдено шість раритетних видань Торричелла. Доповідач наголосив, що подальша ретокаталогізація нот, які

зберігаються у відділі музичних фондів НБУВ, продовжується, а нові знахідки унікальних видань зможуть поповнити зведений Міжнародний каталог музичних джерел (RISM) і скорегувати історичні відомості про розповсюдження західноєвропейської музики на українських теренах XVIII ст.

Науковий співробітник Ніжинського краєзнавчого музею ім. І. Спаського **С. В. Рой** детально охарактеризувала наявні у фонді музею дореволюційні видання В. І. Даля. Старший науковий співробітник НБУВ, кандидат філологічних наук **О. К. Супронюк** поінформувала учасників секції про підготовку систематичного покажчика змісту 11-томного видання «За державність: матеріали до історії війська українського», яка здійснюється відділом зарубіжної україніки НБУВ. Збірник «За державність» – раритетне видання, воно виходило в Каліші, Варшаві, Торонто у 1929–1966 рр. До 1990-го зберігалось у спецфондах. З виданням фольклорних текстів 1917–1918 рр. у фондах Державної наукової установи «Книжкова палата України імені Івана Федорова» присутніх познайомила науковий співробітник цієї установи **А. С. Хайло**. Доповідачка здійснила книгознавчий, статистичний аналіз фольклорних видань та фольклорних текстів у збірниках художньої літератури 1917–1918 рр.

На засіданні секції розглядалися також питання створення цифрових ресурсів. Зокрема, науковий співробітник НБУВ **О. І. Осталяцька**, характеризуючи фонд картографічного зібрання Національної бібліотеки імені В. І. Вернадського, головну увагу приділила розкриттю всього комплексу електронних ресурсів залу картографічних видань – баз даних, у т. ч. тематичних, цифрових колекцій та віртуальних виставок. Ці ресурси, підкреслила доповідачка, є важливою умовою розширення доступу до оцифрованих документів та розвитку сучасних форм обслуговування користувачів загалом.

Провідний бібліотекар Центральної наукової бібліотеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна **Н. В. Проць** розкрила участь дворянства в органах місцевого самоврядування Харківської губернії, зокрема, у створенні шкільних, учительських та народних бібліотек, бібліотек-читалень, книжкових крамниць. Належну увагу доповідачка приділила комплектуванню фондів наукової бібліотеки Харківського університету у XIX ст. шляхом дарів від професури університету та видатних представників дворянства Харківщини.

Інформація, виголошена на засіданні секції, становить інтерес для фахівців, котрі працюють у спеціалізованих історико-культурних підрозділах бібліотек, вона спонукатиме спеціалістів до нових досліджень. Після завершення секційного засідання для колег з інших бібліотечних установ були організовані екскурсії по виставках, що діють у корпусі НБУВ по вул. Володимирській, 62.

Галина Ковальчук,
директор Інституту книгознавства НБУВ
Тетяна Мяскова,
старший науковий співробітник НБУВ

Наукові бібліотеки в дослідницькій інфраструктурі України

10 жовтня 2019 р. у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського у рамках Міжнародної наукової конференції «Бібліотека. Наука. Комунікація. Актуальні тенденції у цифрову епоху» відбулося засідання секції «Наукові бібліотеки в дослідницькій інфраструктурі України».

Секція об'єднала понад 50 науковців у галузі бібліотекознавства, інформаційних технологій з різних наукових бібліотек

та установ, зокрема Інституту проблем реєстрації інформації НАН України, Національної історичної бібліотеки України, Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського, Державної наукової архітектурно-будівельної бібліотеки імені В. Г. Заболотного, Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського та ін.

Відкриваючи засідання, директор Інституту інформаційних

технологій НБУВ, доктор наук із соціальних комунікацій **К. В. Лобузін** зазначила, що діяльність бібліотек та бібліотекарів в умовах швидких перманентних змін інформаційних технологій та наукової комунікації є надзвичайно важливою для формування цифрового суспільства.

Виступаючи з доповіддю, К. В. Лобузін розкрила місце бібліотек у сучасній цифровій парадигмі, акцентувала увагу на зміні ролі наукових бібліотек в організації сервісів підтримки наукових досліджень (Research support services), на трансформації статусу бібліотекаря, на його перетворенні в бібліотекаря дослідницьких даних (Research Data Librarian), у важливого учасника науково-дослідного процесу.

В умовах цифровізації суспільства значно зростає кількість пристроїв, що утворюють Інтернет речей, які взаємодіють між собою без участі людини, змінюючи її життя, впливаючи на її середовище. Стрімкий наступ цифрового світу посилюється завдяки запровадженню мобільних пристроїв, що здатні долати часово-просторові бар'єри поширення інформації. Доповідка наголосила на виникненні терміна «цифрова ноосфера», підкреслюючи значення інформаційних чинників, що справляють вплив на життя суспільства. Серед позитивних наслідків тотальної цифровізації дослідниця назвала заощадження часу, поява нових робочих місць у сфері надання е-послуг, вирішення соціальних проблем, пов'язаних зі спілкуванням та взаєморозумінням людей. Водночас, появляються нові учасники соціальної комунікації, так звані «цифрові аборигени», народжені після 1993 р., котрі не мають чіткого уявлення про діяльність бібліотек як установ національної пам'яті, про їх можливості як альтернативи Google-пошуку під час проведення наукових досліджень. Тому перед бібліотеками наразі стоїть завдання змінити ситуацію, що склалася. К. В. Лобузін звернула увагу присутніх на негативну тенденцію: у сучасному цифровому суспільстві споживання даних відбувається значно повільніше, ніж їх виробництво, що пов'язано з відсутністю потрібних технологій перетворення даних у корисну інформацію, у знання. Як наслідок, дані накопичуються, а користувач часто не знає про їх існування і не використовує їх. Бібліотекарі занепокоєні, адже студенти, молоді науковці не звертаються до авторитетних джерел якісної інформації, якими володіють бібліотеки. Тож, місія бібліотеки у сучасній науковій комунікації полягає у забезпеченні доступу до знань, які створюються, зберігаються та поширюються у цифровому вигляді. Ця проблема набуває особливої актуальності в час Великих Даних, обсяг яких зростає в геометричній прогресії, в момент, коли наукова комунікація характеризується оперуванням великими масивами даних, коли зростає потреба у розбудові електронної дослідницької інфраструктури, підвищується роль бібліотекарів у розробленні сервісів управління дослідницькими даними.

Доповідь співробітників Інституту проблем реєстрації інформації НАН України (**А. А. Крючина, І. В. Балагури, С. В. Добровської, Л. М. Овсієнко**) була присвячена створенню механізму аналізу бази даних публікацій для виявлення перспективних напрямів наукових досліджень. Фахівцями наголошувалось, що за допомогою методів наукометричного аналізу (статистичного, методу підрахунку публікацій) можна аналізувати напрями розвитку різних галузей знань. У цьому контексті українська реферативна база даних є найбільш достовірним джерелом для проведення наукометричного аналізу, адже має майже 700 тис. записів. Доповідачі детально проаналізували галузь знань «Економіка. Економічні науки», що входить до Серії 3 «Соціальні та гуманітарні науки. Мистецтво» українського реферативного журналу «Джерело» та реферативної бази даних «Україніка наукова». Відзначалося, що до 2012 р. кількість записів із тематики, що досліджувалася, збільшувалась, а з 2013-го

поступово зменшувалась. Також було охарактеризовано представлення документів економічної тематики в реферативній базі даних Scopus за даними ранжування Scimago Journal and Country Ranking, що дало підстави констатувати значне зростання динаміки публікаційної активності у базі даних за останні роки, зокрема збільшилася частка публікацій авторів із України.

Теми реферативної інформації торкнувся у своєму виступі зав. відділу НБУВ, кандидат наук із соціальних комунікацій **С. С. Гарагуля**. Він розглянув специфіку організації реферативної інформації у веб-середовищі. Серед інтелектуальних технологій організації електронних реферативних ресурсів доповідач виокремив передусім інтегровані бібліотечні бази знань, семантичний пошуковий та аналітичний інструментарій, засоби наукометрії тощо. С. С. Гарагуля відзначив, що широке застосування семантичних технологій є обов'язковою умовою розвитку діяльності бібліотек у веб-просторі. Адже завдяки впровадженню семантичного пошукового та аналітичного інструментарію, використанню пов'язаних даних (linked data), зокрема бібліотечних онтологій, реферативні сервіси отримують сучасні засоби для організації відповідного обслуговування, підвищення його якості. Також уможлиблюється формування іміджу й авторитетної позиції установи в інтернет-комунікаціях через створення інтелектуальних агрегованих ресурсів, через відбір, оцінку та координацію їхнього використання цільовою аудиторією.

Про значення бібліотеки в інформаційному забезпеченні науки йшлося у виступі доктора технічних наук, професора, члена-кореспондента НАН України **А. А. Крючина**. Вчений відзначив успішну багаторічну співпрацю Інституту проблем реєстрації інформації НАН України і Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Важливість створення реферативної бази даних для пошуку релевантної інформації щодо стану наукових досліджень в Україні була доведена під час співпраці з підприємствами та організаціями у сфері оборони та захисту, виробництва тощо. Як з'ясувалося, найбільшим попитом користується інформація стосовно вчених, котрі працюють у суміжних галузях, мають теоретичні і практичні розробки.

Завдання, мета, принципи роботи електронної бібліотеки «Україніка» були розглянуті у доповіді старшого наукового співробітника НБУВ кандидата філологічних наук **Н. В. Лощинської**. Вона зосередилася на розділі «Біографістика», що містить інформацію про представників різних галузей вітчизняної науки, культури, політики, релігії тощо. Спираючись на результати аналізу відвідувань розділу, дослідниця відзначила стійкий інтерес користувачів сайту до біографічної інформації, яка завдяки розробленій методології, розвитку електронних технологій задовольняє потребу в швидкому і повномасштабному отриманні потрібної інформації. З огляду на те, що біобіографія є однією з найпопулярніших галузей біографістики, доповідка подала характеристику та класифікацію генеалогічної літератури, епістолярних джерел і мемуарів у електронній бібліотеці. Було зроблено висновок, що біографістика має значні можливості для поширення інформації та її впорядкування.

Встановленню зв'язків між різними предметними рубриками в електронній бібліотеці «Україніка» присвятив свою доповідь молодший науковий співробітник НБУВ кандидат наук із соціальних комунікацій **І. П. Перенесієнко**. Було відзначено, що поєднання окремих понять з однієї тематичної області у предметній рубриці забезпечує звуження пошуку шляхом звернення користувача до конкретного (вузького) поняття з певної тематики замість широкого пошукового запиту. На прикладі предметної рубрики «Канада» науковець продемонстрував її зв'язки з 76 предметними рубриками, зокрема предметними довідками «Англійська мова», «Французька мова», «Північна

Америка», «НАТО», «Діаспора» та ін. Також зазначалося, що найбільш представницьким блоком пов'язаних рубрик можна виокремити предметні довідки, котрі репрезентують персоналії, інформацію про авторів документів та історичних діячів.

Особливості встановлення тематичних зв'язків для предметних довідок про персоналії розглянула молодший науковий співробітник НБУВ **О. І. Вошенко**. Обравши для прикладу предметну довідку «Рудницький Ярослав-Богдан Антонович», вона показала, що організація документів у електронній бібліотеці «Україніка» через зв'язки між предметними рубриками об'єктивно відображає діяльність українського канадського славіста, мовознавця, наукового і громадського діяча, літературознавця та фольклориста.

Розвиток технологій віртуальної і розширеної реальності (VR і AR) став темою виступу молодшого наукового співробітника НБУВ **О. А. Ясіньскої**. Охарактеризувавши новітні технології, які дають змогу користувачам відчувати поєднання цифрового і фізичного світів, доповідачка наголосила на відмінностях гаджетів та можливостях їх використання в освіті, мистецтві, у сфері розваг. Основну увагу було приділено прикладам упровадження VR і AR у бібліотечній діяльності в різних країнах. Акцентовувалася увага на поєднанні доповненої реальності та книговидання, а саме на виданні книг, що мають мобільні додатки, QR-коди, тощо. Йшлося про основні вимоги до впровадження VR та AR у роботу сучасних бібліотек.

Значення цифрового ідентифікатора DOI як унікального гіперпосилання для прямого зв'язку з публікацією розкрила молодший науковий співробітник НБУВ **Л. Г. Кудименко**. Актуальність питання зумовлена тим, що наявність ідентифікаторів стає необхідною умовою для включення видання до міжнародних наукометричних баз, таких як Scopus та Web of Science. Доповідачка охарактеризувала діяльність агентств «Укрінформнаука» і CrossRef, виокремила вимоги до періодичних та книжкових видань, необхідні для отримання DOI. Було позитивно оцінено рух в Україні до створення власного відкритого індексу наукового цитування – Open Ukrainian Citation Index (OUCI), що дасть змогу відстежувати публікаційну активність та цитованість українських науковців, видань, установ. Л. Г. Кудименко відзначила, що всі наукові періодичні видання НБУВ перебувають у процесі отримання цифрових ідентифікаторів DOI для статей та списків пристатейної літератури, а 14 наукових монографій, що вийшли друком у НБУВ, вже мають цифровий ідентифікатор DOI.

Питання міжнародних ідентифікаторів в авторитетній роботі порушила молодший науковий співробітник НБУВ **Т. Ю. Власова**. Вона зауважила, що використання міжнарод-

них ідентифікаторів наближає авторитетний контроль до вимог нормативного контролю у вебсередовищі та уможлиблює продовження пошуку у каталогах інших бібліотек світу. Дослідниця, відзначивши наявність у структурі авторитетного запису НБУВ традиційних «авторитетних полів» на імена/назви осіб/організацій, а також міжнародних ідентифікаторів пошукових систем ISNI, VIAF, WorldCat, детально охарактеризувала вказані ідентифікатори, розкрила їх специфіку та значення для авторитетного й нормативного контролю. Перспективною технологією організації доступності та зв'язків даних у вебсередовищі, наголосила Т. Ю. Власова, сьогодні є впровадження однієї з ключових технологій Семантичного Вебу – принципів пов'язаних даних (Linked Data). Було виокремлено особливості та переваги технології пов'язаних даних під час створення міжнародного бібліотечного сервісу VIAF (Віртуального міжнародного авторитетного файла), який забезпечує бібліотечну спільноту та інформаційні агентства широким і зручним доступом до основних світових авторитетних файлів імен/найменувань.

Порівняльній характеристиці інформаційно-пошукових систем національних бібліотек присвятила свій виступ науковий співробітник НБУВ **С. В. Галицька**. Було розглянуто засоби тематичного пошуку за бібліотечною класифікацією в електронних каталогах національних бібліотек Чеської республіки, Німеччини, Японії, Іспанії, Італії. На переконання доповідачки, висока ефективність використання бібліотечних фондів, отримання максимально повного і точного результату забезпечуються завдяки використанню національними бібліотеками класифікаційних ієрархій під час багатаспектного інформаційного пошуку, комплексному застосуванню всіх пошукових засобів, які доповнюють один одного, та введенню обмежень за деякими ознаками документів.

Підсумовуючи роботу секції, її учасники визначили, що для наукових бібліотек актуальними є: участь у вирішенні завдань цифровізації суспільства та розвитку технологій е-науки; використання інтелектуальних технологій при організації електронних бібліотечних ресурсів, тематичних та біографічних зв'язків; упровадження міжнародних ідентифікаторів в авторитетній роботі з метою прискорення входження фахових наукових видань у світову наукову мережу.

Катерина Лобузінна,

доктор наук із соціальних комунікацій,

старший науковий співробітник,

директор Інституту інформаційних технологій НБУВ

Людмила Коновал,

кандидат наук із соціальних комунікацій, зав. відділу НБУВ

Розвиток соціально-інформаційних комунікацій в умовах інформатизації

9 жовтня 2019 р. в рамках роботи Міжнародної наукової конференції «Бібліотека. Наука. Комунікація. Актуальні тенденції у цифрову епоху» відбулось засідання секції «Розвиток соціально-інформаційних комунікацій в умовах інформатизації». У її роботі взяли участь провідні фахівці Національної історичної бібліотеки України, Наукової бібліотеки імені М. В. Довнар-Запольського КНЕУ ім. В. Гетьмана, Науково-технічної бібліотеки НАУ, КНУ ім. Т. Шевченка, Національної бібліотеки України для дітей, Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. До оприлюднення було заплановано 51 доповідь, детально обговорити вдалося лише 10.

Засідання відкрив заступник генерального директора НБУВ, доктор історичних наук **В. М. Горючий**. Він акцентував увагу на ролі бібліотек як сучасних інформаційно-комунікаційних центрів, покликаних поповнювати соціальні інформаційні бази суспільно значущою інформацією та виступати основними елементами інфраструктури з управління інфоресурсами суспільства. Доповідач відзначив: постійно зростаючий інформаційний масив, що відображає актуальні проблеми сучасності, потребує активізації державної організаційної діяльності в напрямі здійснення акумуляції, систематизації цього ресурсу в провідних інформаційних центрах країни, зокрема